

*Корінь М.В.,**к.е.н., доцент кафедри економіки та управління
виробничим і комерційним бізнесом,**Український державний університет залізничного транспорту*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ В УМОВАХ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Анотація. У статті досліджено підходи до визначення змісту категорії «транскордонне співробітництво», що дало змогу розглядати транскордонне співробітництво залізничного транспорту з погляду відносини між залізницями декількох сусідніх країн, що реалізуються на засадах транспарентності і спрямовані на підтримання експлуатаційної та техніко-технологічної інтероперабельності залізниць за рахунок реалізації спільних інфраструктурних проектів розвитку. Подано загальні та специфічні принципи транскордонного співробітництва залізничного транспорту. Систематизовано чинники розвитку транскордонного співробітництва українських залізниць шляхом виділення чинників глобального, національного та галузевого рівнів розвитку.

Ключові слова: залізничний транспорт, транскордонне співробітництво, розвиток, принципи, чинники.

Постановка проблеми. Вигідне географічне положення України на перетині міжнародних транспортних шляхів створює величезні можливості для реалізації її транзитного потенціалу та розвитку зовнішніх економічних зв'язків. В умовах затвердження європейського вектору інтеграції України залучення залізничного транспорту в систему міжнародних економічних відносин на засадах транскордонного співробітництва створює підґрунтя для втілення проектів розвитку українських залізниць, наближення якості транспортно-логістичних послуг до рівня європейських стандартів та збільшення експорту транспортних послуг «Укрзалізниця».

Незважаючи на те що розширення меж транскордонного співробітництва та збільшення експорту транспортних послуг визначено одним зі стратегічних векторів розвитку залізничного транспорту України, практична реалізація проектів транскордонного співробітництва українських залізниць виявляється формальною та малоефективною. Так, за даними ПАТ «Укрзалізниця», станом на кінець 2017 р. основними країнами-партнерами у сфері міжнародного співробітництва українських залізниць виступають такі розвинуті європейські країни, як Словаччина, Німеччина, Польща, Угорщина, Румунія, Чехія, Швейцарія та Італія. Однак, незважаючи на це, більшість аспектів їх міжнародної взаємодії з ПАТ «Укрзалізниця» стосується організації залізничного сполучення через український кордон та постачання для потреб вітчизняної галузі тягового рухомого складу [1; 2]. Зокрема, за період із 1992 по 2017 р. між урядом України, ПАТ «Укрзалізниця» та залізницями інших країн укладено 10 міжнародних загальнотранспортних договорів про принципи співпраці та умови взаємовідносин у галузі транспорту і 22 угоди про співробітництво в галузі залізничного транспорту [3].

Однак, незважаючи на це, в умовах інтеграції країни в Європейське Співтовариство ПАТ «Укрзалізниця» має яко-

мога швидше подолати власну технологічну відсталість і забезпечити якість транспортно-логістичного обслуговування на рівні європейських стандартів. У цьому аспекті співробітництво із залізницями сусідніх європейських країн має розглядатися як стратегічні точки зростання вітчизняного залізничного транспорту за рахунок створення можливостей для використання досвіду європейських залізниць у системі управління галуззю, обміну провідними технологічними досягненнями та реалізації спільних проектів інфраструктурного зростання. У зв'язку із зазначеним актуальності набуває питання розроблення теоретичного базису розвитку залізничного транспорту на засадах транскордонного співробітництва, що встановлював би основоположні принципи поглиблення співпраці залізниць для реалізації спільних проектів їх інфраструктурного розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню різних аспектів розвитку залізничного транспорту присвятили свої публікації такі провідні вчені вітчизняної наукової школи, як В.Л. Дикань, О.В. Зубенко, О.Г. Кірдіна, О.М. Полякова, І.В. Токмакова та ін. [4–8]. Теоретичні основи транскордонного співробітництва висвітлено у працях В. Балабанова, К. Верхоланцевої, В. Засадко, Н. Мікула та ін. [9–11]. Разом із цим, незважаючи на достатню розробленість питань щодо інструментарію забезпечення економічного зростання залізничного транспорту України, в умовах формування міжнародних транспортно-логістичних систем транскордонне співробітництво українських залізниць створює можливість для активізації процесів інфраструктурного розвитку галузі і, відповідно, потребує розроблення теоретичного підґрунтя розвитку залізничного транспорту в умовах транскордонного співробітництва.

Мета статті полягає в удосконаленні теоретичних засад розвитку залізничного транспорту в умовах транскордонного співробітництва за рахунок розкриття авторського розуміння транскордонного співробітництва залізничного транспорту, принципів та чинників розвитку транскордонного співробітництва залізниць України.

Виклад основного матеріалу дослідження. В історичному ракурсі вперше поняття «транскордонне співробітництво» розглядалося у рамках міжнародної політичної теорії. Одним з основних документів, де наводиться визначення транскордонного співробітництва, є Мадридська конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, прийнята в 1980 р. Згідно з нею, транскордонне співробітництво – це спільні дії між територіальними общинами або властями, що знаходяться під юрисдикцією двох або декількох договірних сторін, які спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин та на укладання із цією метою будь-яких необхідних угод або досягнення домовленостей [12].

Поступово з розвитком економічних відносин якісно змінилися й підходи до розуміння транскордонного співробітництва. Зокрема, зі створенням ринку ЄС, що супроводжувалося зникненням бар'єрів між країнами – учасниками даного економіко-політичного союзу, відбулося формування якісно нової парадигми розвитку транскордонного співробітництва. Її основне вираження полягає у тому, що порівняно з діючою раніше системою поглядів на транскордонні зв'язки сьогодні в основі транскордонного співробітництва знаходяться історичні, географічні, політичні та економічні аспекти взаємодії прикордонних територій двох сусідніх країн, що реалізуються через спільно розроблені механізми взаємодії.

В основному нормативно-правовому документі у сфері регулювання зв'язків між суб'єктами та учасниками транскордонного співробітництва, а саме Законі України «Про транскордонне співробітництво» від 02.12.2012, наводиться таке визначення транскордонного співробітництва: «Транскордонне співробітництво – спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав у межах компетенції, визначеної їх національними законодавством» [13].

Окрім нормативно-правового закріплення терміну «транскордонне співробітництво», у науковій літературі також сформувалися різні підходи до його визначення (табл. 1). Вивчення теоретичних поглядів на трактування даної категорії дало змогу встановити, що більшість науковців акцентує увагу на тому, що обов'язковою умовою транскордонного співробітництва має виступати географічна близькість територій держав – учасниць такого партнерства. Так, Н. Мікула та В. Засадко визначають транскордонне співробітництво з погляду різних видів міжнародної діяльності, що реалізуються в різних формах на регіональному рівні та характеризуються низкою особливостей: наявністю кордону, спільним використанням природних ресурсів і, відповідно, спільним вирішенням проблем екологічної безпеки, більш широким взаємним спілкуванням населення сусідніх держав та особистими зв'язками людей, значно вищим навантаженням на інфраструктуру [11].

Подібної точки зору дотримується і колектив авторів В. Пила, О. Чмир, О. Гарасюк та Т. Терещенко. Однак попри загальне визначення транскордонного співробітництва з погляду взаємозв'язків, ці науковці звертають увагу на форми і рівні їх реалізації, а саме зазначаючи, що ці відносини мають вигляд конкретних проектів і програм та налагоджені на регіональному і локальному рівнях [18]. На відміну від попередніх учених на економічний аспект транскордонного співробітництва вказує К.В. Балабанов, визначаючи дану категорію як різного роду форм соціально-економічного партнерства, що реалізуються на географічно близьких територіях для підтримання стійких коопераційних зв'язків між різними галузями економіки [9]. На думку К.С. Верхованцевої, нині транскордонне співробітництво носить багатогранний характер, що пов'язано не стільки з кількістю держав – учасниць даного партнерства, але й різноманіттю суб'єктів, за участю яких реалізуються співпраця (держав, транснаціональних корпорацій, банків тощо) [10]. Варто погодитися з визначенням даного автора, оскільки в умовах глобалізації, що виражається в поглибленні взаємозалежності країн, нині на політичній карті світу майже відсутні країни, що не є учасницями глобального торговельного простору. Інформаційні технології та Інтернет забезпечили інформаційний обмін континентально віддалених країн, фактично створивши умови для розвитку і підтримання їх стабільних зовнішніх зв'язків. Цим же науковцем пропонується і класифікація теоретично-методологічних підходів до визначення транскордонного співробітництва. Особливість даної класифікації полягає у тому, що К.С. Верхованцевою запропоновано розглядати транскордонне співробітництво залежно від сфери реалізації інтересів держав-учасниць, а саме виділено політичний, регіональний, соціологічний та реалістичний підходи до визначення транскордонного співробітництва [10].

Узагальнюючи теоретичні погляди щодо визначення транскордонного співробітництва, варто визначити, що зміст даної категорії досить чітко розкривається через характерні для цього процесу ознаки. Найбільш вираженими з них є: по-перше, міжнародний (зовнішній) аспект співпраці; по-друге, територіальна близькість держав – учасниць партнерства, що виражається через наявність спільних кордонів; по-третє, наявність спільних економічних інтересів або проблем, що потребують

Таблиця 1

Підходи науковців щодо визначення змісту поняття «транскордонне співробітництво»

Автор	Транскордонне співробітництво – це
П.Ю. Беленький, Н.А. Мікула [14]	специфічна сфера зовнішньоекономічної, політичної, екологічної, культурно-освітньої та інших видів міжнародної діяльності, яка здійснюється на регіональному рівні й яка, охоплюючи всі загальні їхні форми, відрізняється необхідністю та можливостями більш активного їх використання, а також низкою особливостей, а саме наявністю кордону і необхідністю його облаштування, спільним використанням природних ресурсів і, відповідно, спільним вирішенням проблем екологічної безпеки, більш широким взаємним спілкуванням населення сусідніх держав та особистими зв'язками людей, значно вищим навантаженням на інфраструктуру
А.С. Зборовська [15]	сегмент міжнародних економічних відносин» об'єктивно сприяє зниженню економічних бар'єрів, зближенню й взаємодоповненню національних економік, їх інтеграції та поступовому становленню транскордонних економічних регіонів у структурі єдиного економічного простору
І.В. Артёмов [16]	спеціальна система взаємодії між регіонами суміжних держав, пов'язаних спільним відрізком міждержавного кордону, спрямована на вирішення конкретної проблеми транскордонного характеру або співпрацю в окремій галузі, де характер взаємодії в межах національних законодавств і міждержавних угод визначається, відповідно до Мадридської конвенції, спільними рішеннями регіональної і місцевої влад
В.С. Будкін [17]	частина загальної взаємодії прикордонних територій в усіх сферах суспільного життя, яка є фундаментальним компонентом такої взаємодії, оскільки за невисокого рівня зв'язків у галузі економіки політичні, культурні, освітні та інші напрями співпраці із сусідами не можуть формувати органічний комплекс міждержавних відносин регіонального рівня

реалізації спільних зусиль по обидві сторони кордону; по-четверте, етнічні взаємозв'язки та подібність культурних цінностей тощо.

З ратифікацією Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, що спрямована на поступове входження економіки нашої країни до спільного європейського ринку, створюються якісно нові умови для використання потенціалу транскордонного співробітництва. Особлива роль в підтриманні транспортно-економічних зв'язків та реалізації політики вільної торгівлі між ЄС та Азією належить залізничному транспорту України. Це пов'язано з величезними провізними здатностями українських залізниць та їх включенням до складу стратегічно важливої для Європи системи міжнародних транспортно-логістичних зв'язків. За таких умов стратегічна мета залізничного транспорту України в умовах поглиблення співробітництва з ЄС – використати потенціал транскордонного співробітництва для реалізації проектів інфраструктурного розвитку вітчизняних залізниць і залучення додаткових транскордонних вантажних та пасажирських потоків. Ураховуючи зазначене, під транскордонним співробітництвом залізничного транспорту пропонують розуміти відносини між залізницями декількох сусідніх країн, що реалізуються на засадах транспарентності і спрямовані на підтримання експлуатаційної та техніко-технологічної інтероперабельності залізниць за рахунок реалізації спільних інфраструктурних проектів розвитку.

Оскільки транскордонне співробітництво залізничного транспорту, з одного боку, носить міжнародний аспект діяльності ПАТ «Укрзалізниця», а з іншого – пов'язаний із реалізацією проектів розвитку галузі, принципи транскордонного співробітництва залізничного транспорту доцільно розподілити на загальні та специфічні. До загальних належать принципи добровільності, законності, прозорості, територіальної цілісності та рівноправності учасників транскордонного співробітництва залізничного транспорту. Специфічні принципи мають ураховувати особливості діяльності залізничного транспорту і, відповідно, визначати загальні засади реалізації спільних інфраструктурних проектів розвитку галузі. До них варто віднести принципи транспарентності, інтероперабельності, солідарності, субсидіарності, конвергенції, збалансованості, ефективності та оптимальності взаємовідносин у сфері інфраструктурного розвитку залізниць.

Розвиток транскордонних зв'язків відбувається під впливом множини чинників, які визначають їх характер та сферу реалізації, специфіку організації спільних дій у рамках транскордонного співробітництва, а також залежать від внутрішніх можливостей залізничного транспорту виступати активним учасником міжнародних транспортно-логістичних зв'язків. Ураховуючи те, що транскордонне співробітництво залізничного транспорту пов'язане з реалізацією спільних інфраструктурних проектів розвитку, орієнтованих на поглиблення транспортно-логістичних зв'язків та інтенсифікацію транзитопотоків територією України, чинники розвитку транскордонного співробітництва українських залізниць розкрито на глобальному, національному та галузевому рівнях (рис. 1). Так, чинниками глобального рівня, що створюють передумови для розвитку транскордонного співробітництва залізничного транспорту, визначено:

- розбудову міжнародних транспортних коридорів та розвиток нових сухопутних маршрутів;
- інтенсифікацію товаротранспортних потоків у напрямку Європа – Азія;

- реалізацію глобальної транспортної політики та формування глобального транспортного ринку;
- глобальну інформатизацію;
- гармонізацію транспортного законодавства країн;
- активізацію програм співробітництва між країнами;
- розвиток НТП та віртуальних бізнес технологій;
- зростання рівня життя та плінності населення.

До чинників розвитку транскордонного співробітництва залізничного транспорту віднесено:

- стабільність воєнно-політичної та економічної ситуації в країні;
 - ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, імплементацію низки директив та регламентів ЄС;
 - інноваційний розвиток промислового виробництва;
 - подолання корупції та зниження рівня інфляції в країні;
 - досконалість нормативно-правової бази регулювання міжнародної та інвестиційної діяльності;
 - досконалість транспортного, митного та тендерного законодавства;
 - прозорість та простоту митно-тарифної політики в країні;
 - державну підтримку залізничного транспорту;
 - активізацію діяльності інноваційних інститутів;
 - підвищення рівня якості освіти та життя населення тощо.
- На галузевому рівні чинниками розвитку транскордонного співробітництва залізничного транспорту виділено:
- поліпшення стану техніко-технологічної бази залізничного транспорту;
 - розроблення та реалізацію Стратегії міжнародного співробітництва українських залізниць;
 - розроблення ефективної цінової та амортизаційної політики;
 - завершеність реформ та створення прозорої системи корпоративного управління галуззю;
 - розроблення прозорих механізмів інвестування та фінансування галузі;
 - впровадження технологій суміщення із залізницями ЄС;
 - розвиток раціоналізаторства та винахідництва, підвищення соціального захисту працівників;
 - впровадження інтелектуальних інформаційних технологій;
 - розбудову транспортно-логістичної інфраструктури, впровадження технологій співпраці з митними органами та іншими учасниками транспортного процесу;
 - поліпшення стану ремонтної бази, впровадження ощадливого виробництва в галузі;
 - формування ефективної кадрової політики на залізничному транспорті тощо.

У цілому розкриті теоретичні положення розвитку залізничного транспорту в умовах транскордонного співробітництва становлять базис для розроблення концепції розвитку ПАТ «Укрзалізниця» на засадах транскордонного партнерства, що дасть змогу реалізувати інфраструктурні проекти розвитку залізничної галузі та ефективно інтегруватися в європейську транспортно-логістичну систему.

Висновки. Таким чином, досліджено підходи до визначення змісту категорії «транскордонне співробітництво», що дало змогу розглядати транскордонне співробітництво залізничного транспорту з погляду відносини між залізницями декількох сусідніх країн, що реалізуються на засадах транспарентності і спрямовані на підтримання експлуатаційної та техніко-технологічної інтероперабельності залізниць за рахунок реалізації

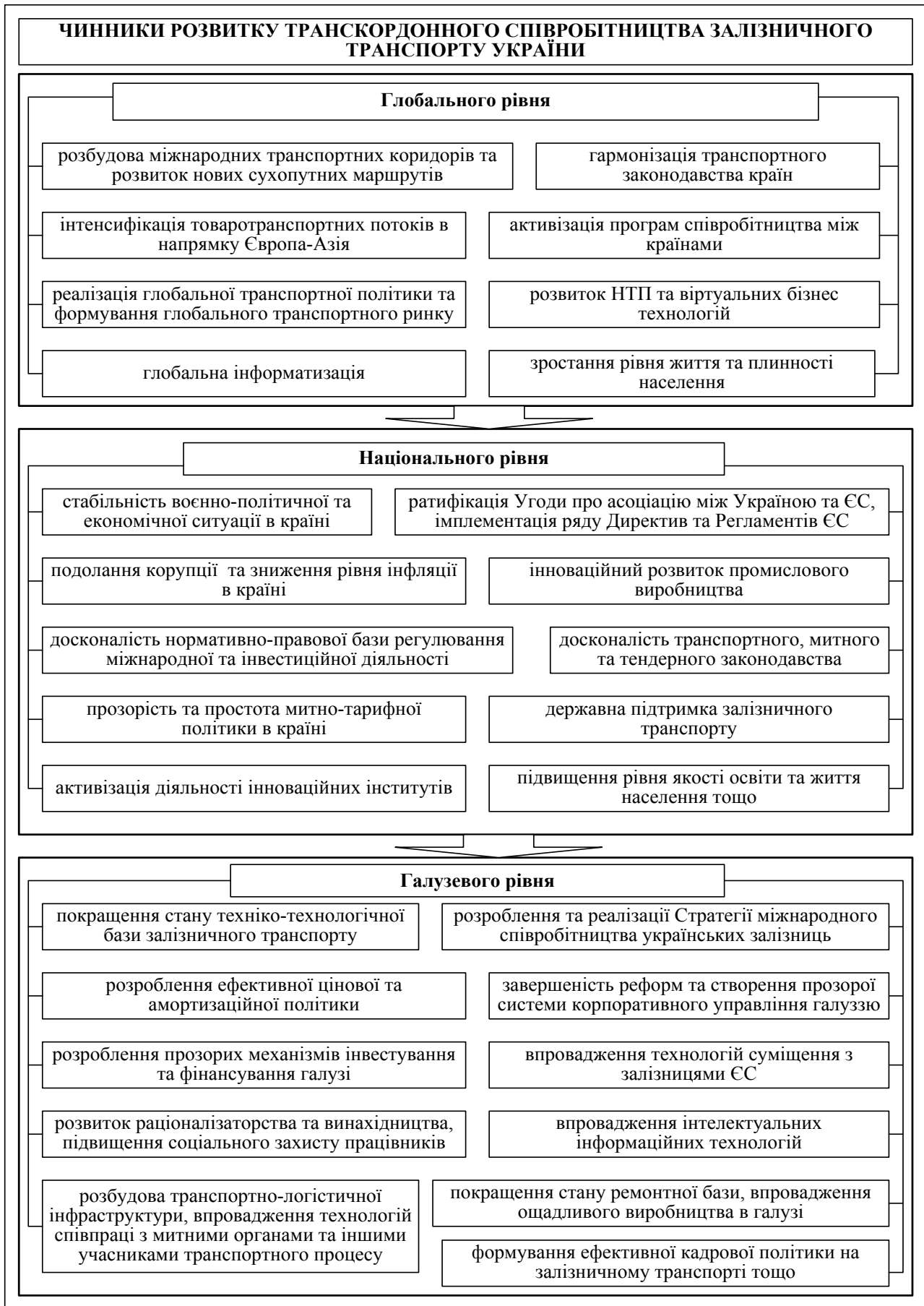

Рис. 1. Чинники розвитку транскордонного співробітництва залізничного транспорту України

спільних інфраструктурних проєктів розвитку. На основі цього подано загальні та специфічні принципи транскордонного співробітництва залізничного транспорту. Грунтуючись на тому, що транскордонне співробітництво залізничного транспорту пов'язане з реалізацією спільних інфраструктурних проєктів розвитку, орієнтованих на поглиблення транспортно-логістичних зв'язків та інтенсифікацію транзитопотоків територією України, систематизовано чинники розвитку транскордонного співробітництва українських залізниць шляхом виділення чинників глобального, національного та галузевого рівнів розвитку.

Література:

- Євген Кравцов: на виконання доручення Уряду Укрзалізниця відкриває продаж квитків на поїзди до країн Європейського Союзу. URL: <http://ukrtrainways.com/news.html?start=20> (назва з екрану).
- Укрзалізниця домовилася з General Electric про постачання локомотивів. URL: <http://tyzhden.ua/News/205120> (назва з екрану).
- Двостороннє співробітництво: офіційний сайт Міністерства інфраструктури України. URL: <https://mtu.gov.ua/content/dvostoronne-spivrobitnictvo-1.html> (назва з екрану).
- Дикань В.Л., Коринь М.В. Ефективність роботи транспортної системи України в умовах глобалізації економічних систем. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2011. № 33. С. 13–19.
- Зубенко В.О., Коник Л.Ю. Забезпечення ефективності інноваційної діяльності на підприємствах залізничного транспорту. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2015. № 49. С. 177–180.
- Кірдіна О.Г. Методологічні аспекти інвестиційно-інноваційного розвитку залізничного комплексу України: монографія. Харків: УкрДАЗТ, 2011. 312 с.
- Полякова О.М. Методологічні основи формування і розвитку мережі регіональних логістичних центрів в Україні. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2010. № 30. С. 28–33.
- Токмакова І.В. Адаптивна система управління інноваційним розвитком залізничного транспорту України. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2017. № 57. С. 137–143.
- Балабанов К.В. Проблеми інтеграції України у світовий економічний простір: монографія. Донецьк: Вебер, 2007. 234 с.
- Верхоланцева К.С. Развитие современного трансграничного сотрудничества России и стран Европы: сравнительный характер: автореф. дис. ... канд. полит. наук: 23.00.04. Москва, 2009. 25 с.
- Мікула Н., Засадко В. Транскордонне співробітництво України в контексті євроінтеграції: монографія. К.: НІСД, 2014. 316 с.
- Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_106 (назва з екрану).
- Закон України «Про транскордонне співробітництво». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1861-15> (назва з екрану).
- Беленький П.Ю., Мікуль Н.А. Методологічні аспекти міжрегіонального та транскордонного співробітництва. Зовнішньоекономічний кур'єр. 2001. № 1–2. С. 9–13.
- Зборовська А.С. Транскордонне економічне співробітництво: сучасні виміри. Збірник наукових робіт за підсумками студентської наукової конференції «Минуле, сучасне, майбутнє». – Одеса: Атлант, 2015. Вип. 5. Том 1. С. 20–24.
- Артёмов І.В. Транскордонне співробітництво як важливий чинник підвищення регіональної конкурентоспроможності. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Історія». 2013. Вип. 2 (31). С. 44–51.
- Будкін В.С. Сутнісні характеристики та форми транскордонного економічного співробітництва. Економіка України. 2008. № 12. С. 52–63.
- Сучасна регіональна політика і транскордонне співробітництво / В. Пила, О. Чмир, О. Гарасюк, Т. Терещенко. Хмельницький, 2006. 412 с.

Коринь М.В. Теоретические аспекты развития железнодорожного транспорта в условиях трансграничного сотрудничества

Аннотация. В статье исследованы подходы к определению содержания категории «трансграничное сотрудничество», что позволило рассматривать трансграничное сотрудничество железнодорожного транспорта с точки зрения отношений между железными дорогами нескольких соседних стран, реализуемых на основе транспарентности и направленных на поддержание эксплуатационной и технико-технологической интероперабельности железных дорог за счет реализации совместных инфраструктурных проектов развития. Представлены общие и специфические принципы трансграничного сотрудничества железнодорожного транспорта. Систематизированы факторы развития трансграничного сотрудничества украинских железных дорог путем выделения факторов глобального, национального и отраслевого уровней развития.

Ключевые слова: железнодорожный транспорт, трансграничное сотрудничество, развитие, принципы, факторы.

Korin M.V. Theoretical aspects of the development of rail transport in the context of cross-border cooperation

Summary. In the article the approaches to defining the content of "cross-border cooperation" category, which made it possible to consider cross-border cooperation of rail transport in terms of the relationship between the railways of several neighboring countries, implemented on the basis of transparency and focus on maintaining operational and technical-technological railway interoperability through the implementation of joint infrastructure development projects. General and specific principles of cross-border cooperation of railway transport are presented. The factors of development of cross-border cooperation Ukrainian railways through the allocation of factors of global, national and sectoral development.

Keywords: railway transport, cross-border cooperation, development, principles, factors.